

LIBRIS

We know
books

© Editura EIKON

Cluj-Napoca, str. Mecanicilor nr. 48

Redacția: tel 0364-117252; 0728-084801; 0728-084802

e-mail: edituraeikon@yahoo.com

Difuzare: tel/fax 0364-117246; 0728-084803

e-mail: eikondifuzare@yahoo.com

web: www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de Consiliul Național al
Cercetării Științifice din România (CNCS)

Descrierea CIP este disponibilă la Biblioteca Națională a României

ISBN 978-973-757-929-4

Editori: Valentin AJDER
Vasile George DÂNCU

Copertă și tehnoredactare: Sergiu NEGREAN

Mihaela Albu

ET IN AMERICA...

– Lumi în oglindă –

(Jurnal româno-american: 1999-2009)

postfață de Valentina Ciaprazi

E I K O N

Cluj-Napoca, 2013

La Sala Oglinzilor. Lansarea monografiei ziarului *Lumea Liberă*

Cuprins

Argument.....5

Anul 1999.....7

Anul 2000.....47

Anul 2001.....105

Anul 2002.....165

Anul 2003.....219

Anul 2004.....249

Anul 2005.....285

Anul 2006.....317

Anul 2007.....345

Anul 2008.....385

Anul 2009.....403

Valentina Ciaprazi –
Un jurnal de călătorie în America. Postfață.....437

a trupului, a minții și a sufletului? Succesiunea de momente devine o avalanșă care ne îngroapă; ceea ce știm cu adevărat rămâne tot prezentul. Dar și pe acesta îl înțelegem oare pe deplin?

În anii de experiență americană am avut-o alături pe fetița mea, Denisa. Avea treisprezece ani și opt luni când am ajuns în „Lumea Nouă” și am sperat că pentru ea aventura americană să devină un moment important în făurirea personalității viitoare. Așa a și fost!

Am început așadar consemnarea acestei experiențe cât mai fidel cu putință, conștientă fiind însă că multe vor rămâne în afara hârtiei. Le-am publicat într-o formă prescurtată în 2009, oprindu-mă la anul 2005.

Reiau acum și continui până la acel timp.

ANUL 1999

8 septembrie

...După ce am luat ordinul de serviciu (semnat și parafat de Ministrul Învățământului) prin care eram numită (prin concurs) lector (*visiting professor*) la Columbia University, la Catedra „Nicolae Iorga”, am plecat spre New York din București la ora 3 d. a. cu o cursă olandeză – KLM; drumul e lung și destul de obositor; am rezistat totuși. Am ajuns în New York noaptea, pline de emoție. În aeroport nu ne aștepta NIMENI.

Și de aici începe „aventura” noastră:

Reușim în sfârșit să aflăm cum se poate da un telefon de la nenumăratele și sofisticatele telefoane din aeroport. După insistențe (trecuse deja de miezul nopții), vine cineva de la Consulatul Român și ne recuperează! Încurcătura venea de la onor Ministerul nostru de la care se transmisese că eu voi sosi pe 6 septembrie la ora 9, dar cu ce cursă și la ce terminal ... nicio vorbă, ca și cum New Yorkul era un sat, iar aeroportul Kenedy o autogară oarecare. Ce puteam să mai spun când am aflat asta?!

Dar iată, suntem în *capitala lumii* și nu avem nici o reacție. Pare ceva firesc. Nu dorim decât să dormim. E trecut de douăsprezece noaptea. Acasă e ora șapte și ceva dimineața. Pentru noi ... tot șapte.

Începem să realizăm unde ne aflăm, dar nu suntem încă adaptate; reacționăm la alt un timp biologic.

Primim o garsonieră mare, confortabilă, cu toate utilitățile (în clădirea Misiunii Române la ONU, clădire ce aparține statului român). E de ajuns să privim pe fereastră pentru a observa

schimbarea de decor. Suntem pe strada 38, colț cu 3rd Avenue. În față avem o clădire cu 37 de etaje. De la etajul 14, sub privirile noastre, se scurg literalmente șiruri de mașini. Dinspre stânga – o „mare” de lumini galbene – farurile; dinspre dreapta – una de lumini roșii – farurile din spate. Par să nu se sfârșească niciodată. Totul este o curgere continuă. Cum bulevardul e întretăiat regulat de străzi dispuse perpendicular, curgerea vehiculelor este și ea întreruptă doar de cele venite dinspre aceste străzi. Noaptea, aveam să observăm în prima seară, se aprinde turnul de la faimosul *Empire State Building*, care e foarte aproape de noi. „Se aprinde” și luna, dar stelele sunt „gonite” mai sus, și mai sus de trufia clădirilor. Un cer fără stele nu e cerul familiar. Poate e singurul element care ne face să simțim depărtarea, pentru că, deși pare paradoxal, nu suntem deloc uimite nici de înălțimea amețitoare a *buildingurilor* și nici chiar de feeria de lumini care este New Yorkul noaptea. Le știam de acasă – din fotografii, din filme. Trăim acum aceeași senzație (pe care n-am înțeles-o cu adevărat atunci când mi-a relatat-o o prietenă) – și anume a ceva *déjà vu*. Această prietenă fusese la Paris. Eram nerăbdătoare să-mi spună impresiile (deși numai ce vezi direct, tu însuși pare să aibă reprezentare). Ceea ce mi-a spus m-a descumpănit: „Nu am avut deloc sentimentul de ceva nou. Parisul seamănă cu Bucureștiul!” Era, desigur, opinia ei!

New York-ul nu seamănă cu nimic cunoscut, el seamănă numai cu el însuși. E măreț, dar ne e dor de aerul de acasă, așa poluat cum îl știm. Parcă seamănă mai mult cu ceea ce se poate înțelege prin noțiunea de aer. Aici pare că suntem pe o altă planetă. Aerul e altul; pomii, săracii, sunt și ei parcă din alt univers. Striviți de înălțimea clădirilor, par niște pitici dornici să se înalțe spre soare, dar acesta nu răzbate peste tot. Totuși, sunt și case, dar și acestea au dimensiuni *mega*, un fel de blocuri cu două – trei etaje europene. La baza multora – surpriză! Flori, multe flori care seamănă cu cele îndrăgite acasă. Acestea îmi dau sentimentul permanenței. Suntem totuși în lumea noastră și nicidecum pe o planetă necunoscută! A privi înspre pământ, sau la înălțimea pe care ți-o permite condiția ta de om se dovedește cel mai indicat pentru a nu uita de unde ai plecat.

Americanii sunt educați să privească mereu în sus, dovadă și gigantismul clădirilor, dar poate că uită astfel prea ușor să trăiască normal. O tânără venită de doi ani aici îmi spune că s-a adaptat, totul e OK; singurul lucru care o ucide e ... ritmul de viață. „Mai mult, mai repede, mai bine!” Acesta pare a fi sloganul american. Omul contează în relația cu fiecare om, dar, la scară macro-, el nu este decât o piesă dintr-un angrenaj. Inconștient poate, știind că pot fi striviți oricând de acesta, oamenii își poartă de grijă unul altuia. Atâta bunăvoință, atâta zâmbet pe buze, atâta solitudine n-am văzut nicăieri. Omul este pentru om aici cu adevărat cel mai prețios element. Dar poate mă înșel... Sunt educați să se accepte unul pe altul! Poate zâmbetul lor e fals, a devenit o mască inconștient purtată... Oricum, pe noul venit îl face să se simtă mai bine. (Dar reflecțiile acestea le adaug mai târziu, la o lună de când locuiesc aici și i-am putut cunoaște puțin pe newyorkezi).

9 septembrie

Îmi iau inima în dinți și încerc să ajung la Columbia. Ceilalți români (am reușit să-mi fac deja câteva cunoștințe!) mă ajută cât pot. Fiecare e ocupat cu problemele sale. Primesc deci cadou o hartă a liniilor de metrou și încerc să mă descurc singură. Surprinzător... ajung!

Este așa cum am văzut-o pe Internet, cu diferența că, lângă ea, lângă clădirea centrală, te simți copleșit și totuși din nou ai în față un element apropiat sufletului. Construcția e veche, în stilul clasic roman. Astăzi ea figurează în Catalogul new-yorkez printre locurile istorice. În prezent adăpostește administrația centrală a Universității și un fel de muzeu – bibliotecă. Pe frontispiciu scrie *The Library of Columbia University*. În fața scărilor tronează o statuie impunătoare, o femeie încoronată, având pe genunchi o mare carte deschisă – *Alma Mater*. Imaginea aceasta o văzusem pe Internet. Ce nu putusem vedea era *campusul*, toate clădirile care formează de fapt Universitatea. Sunt construite în etape diferite (asta se poate ușor vedea după stilul arhitectonic, dar care, contrar așteptărilor, nu deranjează ochiul. Dimpotrivă!). Între ele – un spațiu larg, două alei străjuite fiecare de câte

două rânduri de pomi între care este iarbă. Este un loc de promenadă care intersectează campusul, loc de întâlnire pentru studenți, dar și pentru nenumăratele veverițe (gri!) care nu par deloc speriate de oameni. Ele ies cu dezinvoltură de pe iarbă și trec pe aleile pavate. Intrarea dinspre Broadway este impunătoare. Porți mari metalice, deschise larg, străjuite de două statui care reprezintă un bărbat, ținând în mână o sferă pe care este inscripționat cuvântul *scientia*, și o femeie, cu o carte în mână. Amândouă statuile sunt de mari dimensiuni și trimit, prin veșminte, la simbol și la epoca antică greco-latină.

Fiind o zi caldă de toamnă, sunt mulți studenți peste tot. Majoritatea stă pe bănci sau direct pe trepte. Fiecare își vede de problemele sale; unii citesc, alții mănâncă, alții pur și simplu se bucura de soare.

Am citit în prospecte că înainte de 1897, când Universitatea (fondată în 1754 ca un Colegiu regal) a fost mutată de pe strada 49 și Madison Avenue în locul de astăzi, pe strada 116 cu Broadway, arhitecții s-au gândit să proiecteze noul spațiu ca pe o Agora ateniană. Și într-adevăr, prin compoziție arhitecturală, ca și prin animația care domnește permanent în campus, spiritul impus lumii de *polisul* grec pare a continua, dincolo de distanța din spațiu și timp.

Sunt îndrumată spre o altă clădire, pe o altă stradă de către un tânăr extrem de amabil, care era probabil „de serviciu” în holul de la intrarea în clădirea principală (acolo, la un birou erau de fapt câțiva tineri care aveau în față pliante cu topografia campusului). Aflu astfel că Universitatea nu se rezumă la cele câteva clădiri pe care le putusem cuprinde cu privirea. Cine știe cât e de mare! Ies din curte, merg pe Broadway, trec pe lângă Colegiul de Muzică, judecând după numărul mare de studenți cu instrumente muzicale, urc o pe o stradă pe lângă un mic parc. Pomi, flori, clădiri vechi, masive. Ajung la locul de înregistrare. Aici ... tot tineri; toți cu zâmbet, cu amabilitate, dar extrem de atenți în ceea ce fac.

După înregistrare, fac cale înapoi (știu deja drumul!) și mă îndrept spre *International Affairs*, locul în care sper că îi voi întâlni pe profesorii cu care corespondasem. Deși mai târziu aveam să aflu un drum extrem de

scurt, sunt îndrumată din nou spre o altă stradă. Reintru în campus. Trec pe lângă o biserică (chiar în interiorul Campusului, făcând parte din ansamblul de clădiri de cele mai diferite stiluri), Capela St. Paul. Este deschisă și intru pentru câteva momente. Pe o măsuță, lângă ușă, găsesc un pliant din care aflu că a fost construită în 1904, ca un dar generos din partea Oliviei Phelps Stokes și a Carolinei Phelps Stokes, în memoria părinților lor. Fratele lor, Isaac Newton Phelps Stokes, împreună cu un partener, a pictat capela. Din 1966, a fost desemnată ca unul dintre monumentele arhitecturale ale New Yorkului. Arhitectura capelei ne trimite cu gândul la bisericile Renașterii italiene și în special la Biserica San Marco din Veneția. Iar orga, citesc mai departe, realizată în 1938, este una dintre cele mai fine exemplare dintre cele construite de americani la început.

Deși făcusem un ocol destul de mare, trec pe lângă alte două clădiri, în fața cărora, printre pomii care par să se fi retras cu sfială pe margini, se ridică o copie a *Gânditorului* în marmură neagră. Statuile completează firesc ansamblul de clădiri; aceeași combinație de clasic și modern, aceeași îmbinare de stiluri care sugerează permanența. Trecând pe lângă o clădire construită în stil italian, ajung la o alta nouă, modernă, cu 17 etaje, *School of International Public Affairs (SIPA)*. Întreb mereu și aflu că trebuie să urc la etajul 12. Patru lifturi urcă și coboară permanent, anunțând la ce etaj ne aflăm și care este destinația următoare.

În sfârșit găsesc *office-ul* Profesorului John Micgiel. Cam de 40-45 de ani, cu o mustață de han mongol, cu o amabilitate deosebită, mă face să-mi revin din starea de plutire pe care o simt. Fac apoi cunoștință cu Atila, un prof. maghiar, amabil de asemenea (trecuse și el, probabil prin aceleași emoții de început de drum!). Despre profesorul Micgiel ar trebui să scriu mai mult. De origine poloneză, el este Director la Departamentul de studii europene. Ceea ce este important pentru noi este că avem în el un prieten adevărat al României. Am aflat din mai multe surse (oficiale sau particulare) și m-am putut convinge eu însămi. El este cel care a ajutat mult ca să existe catedra de limba română la Columbia!

Sunt bucuroasă când văd pe pereți afișe pe care este desenat conturul României și care anunță începerea unui curs nou, cursul de limba

română (A NEW COURSE! A NEW OPPORTUNITY! STUDY ROMANIAN WITH PROF. M. ALBU FROM THE UNIVERSITY OF CRAIOVA). Între celelalte limbi slave (sic!), limba română, în sfârșit, își face loc. Da, nu este nici o greșeală. *Limba română este studiată în cadrul departamentului de limbi slave!* Se pare că așa este peste tot sau ... aproape. Prof. Micgiel acceptă (știe prea bine că româna nu este de origine slavă), dar repartizarea pe departamente s-a făcut după încadrarea geografică. Oricum, bine că există. Pe toți pereții sunt afișe referitoare la cursurile de polonă, rusă, sârbo-croată, maghiară ... Toate limbile din sud estul Europei, în afară de limba română! Se pare că mereu ne trezim în ultima clipă, în urma celorlalți. Sunt informată că aici, la Columbia, Catedra de română nu mai funcționează de cca 35 de ani. Anul trecut a fost reînființată oficial de către Președintele Constantinescu, cu ocazia vizitei la New York. Conform *Agreement-ului* dintre Guvernul României și Columbia University cursurile încep însă din toamna anului 1999.

Luni voi avea astfel primul curs!

10 septembrie

Merg cu Denisa să o înscriu la școală. Altă lume și aici. Alt sistem. Ni se dă un bon de ordine. Așteptăm. Când ajungem, în sfârșit la Miss Bony – un fel de secretar principal – constatăm mai întâi de toate amabilitatea cu care ne vorbește. Totul în școală este o îmbinare de amabilitate și politețe, grefate pe cele mai stricte reguli. La poartă, de fapt în holul principal, stă o polițistă care nu permite accesul străinilor (decât dacă sunt părinți!), elevii nu au voie să intre și să iasă când vor, totul se desfășoară în cea mai perfectă ordine. Deși ... pe de altă parte, copiii sunt îmbrăcați sau tunși ori vopsiți cum îi taie capul. Se respectă opțiunea, se respectă – spun ei, americanii, – libertatea de manifestare a fiecăruia. Accentul se pune aici pe cultivarea personalității, pe creativitate, pe diversitate în unitate. De altfel, ce poate fi mai divers decât această lume (școala în mic și New Yorkul la scară mare)? Cele mai diferite rase, cele mai diferite culori trăiesc împreună și par să nu facă nici o diferență între ei. Copiii sunt azi obișnuiți să se accepte unul pe altul fără nici o deosebire.

11- 12 septembrie

E sâmbătă și apoi (firesc) duminică. Toate magazinele sunt deschise. Încep să le învăț. Mă surprinde sistemul de taxe pentru fiecare produs. Oricum, mâncarea nu e o problemă nici pentru omul de rând. Există magazine de unde poți cumpăra aproape orice cu 99 de cenți. Începem să ne aprovizionăm și să ne dotăm noua locuință. Aici ne vom duce o parte din viață! Mergem în New Jersey cu o mașină și ne cumpărăm calculator, imprimantă, cameră de luat vederi. Suntem superîncântate, iar cineva din Consulat ne ajută să le montăm.

În bagaje mi-am adus și câteva cărți – *Biblia* și poeziile lui Marin Sorescu. Aș vrea să scriu o carte, o analiză a fiecărui poem din volumul său de debut.

Încep cu aceste gânduri:

Mi-a plăcut, dintotdeauna cred, să citesc o carte cu creionul în mână.

Un fel de răsplată a acestui bun obicei avea să-mi vină într-un moment unic din viața mea. Unde? Într-o zi de mai la Târgu-Jiu, în orașul atât de atașat, de deschis către cultură, orașul cu oameni care cinstesc atât Poezii cât și Poezia! Acolo, Poezii sunt primiți „cu pâine și sare”.

Când? Cu destul de puțin timp în urmă (dacă am măsura trecerea la scara creației!) la Festivalul „Tudor Arghezi”.

Printre scriitorii invitați, Marin Sorescu era un oaspete de seamă.

Acolo, într-unul dintre beneficele momente de „pauză de cunoaștere”, l-am rugat pe poet să-mi dea un autograf pe un volum de poeme: „Cartea a III-a” din ciclul La Liliiec. Marin Sorescu a deschis volumul și imediat l-a arătat soției, Virginia Sorescu (care se afla alături), spunându-i: „Vezi, așa se citește o carte!” Ce se întâmpla? Fiecare pagină era plină de notațiile de lectură ale subsemnatei. Eu nu mă gândisem la ele, era ceva obișnuit pentru mine, dar pe poet l-a bucurat interesul meu de cititor.

Încep să citesc. Paradoxal, ca o autoflagelare, ca un exercițiu de memorie, prima carte citită aici este *Cartierul Primăverii – Cap sau Pajură* de Titus Popovici. Sunt în New York City și citesc despre incredibila ascensiune a mediocrului și a subculturii, despre puterea întunericii minții asupra unei țări care înflorise abia în ultimele decenii. Probabil că războiul nu putuse distruge prea mult și era necesar un nou purgatoriu, de data aceasta parcă mai dur, pentru a-i continua acțiunea. Am trăit toate acestea, dar autorul le-a cunoscut din interior. Desigur, punctul de vedere nu poate fi decât subiectiv. Cititorul poate afla de la sursă (cu reținerile firești) lucruri care-i confirmă întreg coșmarul trăit. *Somnul rațiunii născuse monștri!*

Noroc că, în întunericul în care ne-a fost dat să trăim, lumina unor talente ne-a dat putința să rezistăm. Mi-am încălzit astfel sufletul cu următoarea lectură – scrisorile lui Marin Preda către prima sa soție, Aurora Cornu. Mă fascinase totdeauna personalitatea scriitorului, dar mi-l apropiu acum dragostea pământeană, cuvintele de iubire care nu-l mai diferențiază de un om obișnuit. Și totuși ... scrisorile sale nu se reduc la banalele fraze prin care se exprimă acest sentiment care, în paranteză fie spus, pe mine nu a încetat niciodată să mă uimească. Cum e cu puțință ca o ființă omenească să simtă pentru o alta, străină complet, o formă de adorație care poate ajunge până la semne extreme?! Marin Preda însuși adoră locul pe care calcă picioarele iubitei, nu poate trăi departe de ea și totuși ... se mai poate recăsători după ce aceasta îl părăsește...! Aurora Cornu, poeta care – ca o altă Veronica Micle – e adorată de un mare scriitor, alege să-l părăsească. Incredibilă (și aparent de neînțeles) această plecare. Criticul Eugen Simion însuși, luându-i un interviu, nu pare prea convins de motivele și argumentele acesteia. Dorința de evadare poate că venea tocmai din sentimentul copleșitor de dominare, de umbră completă. Se întâlniseră, probabil, două personalități care nu puteau concepe, nici una, statutul dominator al celeilalte. Dezvăluirea, prin publicarea acestor scrisori, a unei alte fațete a celui care este autorul *Moromeților* și a rolului pe care l-a avut Aurora Cornu în publicarea manuscrisului, nu poate fi decât binevenită pentru public...

Dar scrisorile, chiar dacă de dragoste, nu-l dezminț pe scriitor. Locurile pe care le vizitează, oamenii cu care viața îl pune în legătură prind contur în fraza sa și ne lasă pe noi, cititorii, să recunoaștem în ea stilul de neconfundat al romancierului. („Te-am sărutat la tramvai de două ori, *întocmai ca în copilărie când plecam la câmp înfricoșat de soare care îmi dădea clipe chinuitoare de sete și beam dinainte apă multă. Dar apa băută fără sete nu e bună și nu înlătură setea de mai târziu, ci doar te chinuie prin amintirea ei...*”)

O personalitate la fel de fascinantă se dovedește a fi interlocutoarea criticului Eugen Simion (în partea a doua a volumului), însăși destinatară scrisorilor de dragoste. Scriitoarea și *omul european* (sau *universal*!) Aurora Cornu pare să-l pună uneori în dificultate de a-i înțelege complexitatea sufletului pe cel care-i ia interviul. L-a părăsit pe Marin Preda, dar n-a încetat să-l iubească, a trăit alături de un caracter puternic, dar nu s-a lăsat dominată de acesta. Oricum, părăsirea se înțelege a fi fost (deși poate puțin inconștient) tocmai pentru salvarea propriei individualități.

Interesante răspunsuri îi dă interlocutoarea celui care o interviuează la intervale. Întrebările continuă de la o întâlnire la alta. Distanța în timp nu face decât să confirme ideile prin repetarea răspunsurilor primite la aceleași întrebări uneori.

13 septembrie

Prima zi de curs! Studenții sunt de origine română (unii) sau sunt americani pur și simplu. Au interes pentru limbă și nu pare că voi face un efort deosebit în predare, sau nu pare a fi ceva deosebit față de acasă. Vom vedea.

Cursul are două grupe care vor avea ore luna și miercurea. O să merg și marțea la Universitate sau chiar în fiecare zi pentru a lucra acolo. Vreau să am mai mult contact cu noul loc de muncă, să cunosc mai mult din obiceiurile de aici.

Particip la primul simpozion ca profesor invitat. Fac cunoștință cu unul dintre cei care va susține prelegere – prof. Dinu Giurescu. Este o încântare. Un bărbat încă frumos la cei 72 de ani, amabil, plăcut, cu o voce învăluitoare, cu un discurs care captează atenția auditorilor. Din intervențiile sale îi cunoști secvențe tragice din viața personală și din cea a familiei. A trăit *Istoria* pe viu. Oare și aceasta să fie cauza pentru care a continuat munca de cercetare a tatălui său?

19 septembrie

Încep altă carte. Paradoxal, poate, *exercițiul de memorie* se numește acum *Disciplina dezordinii* (Editura Mașina de scris, 1998), tot de Titus Popovici. Subintitulată *roman memorialistic*, am în față o carte-document, scrisă într-un registru de nonficțiune. Un fel de *altă fațetă* a celeilalte (*Cartierul Primăverii*), un fel de imagine într-o oglindă care însă mărește, dar nu are ce deforma! Personajele de tristă amintire, ghicite în cealaltă, sunt acum dezvăluite cititorului de cel care le-a cunoscut îndeaproape așa „deformate” cum erau de la natură (sau cum deveniseră cu încetul și cu ajutorul celor din preajmă!).

Ambele cărți, publicate după moartea autorului, par a fi fost pentru acesta un fel de suport în a rezista, cu toate că *vedea* și mai ales *judeca ceea ce vedea*. Spiritul obiectiv, ironic și critic până la caricatură, i-au dat (se subînțelege la lectură) posibilitatea de a rezista într-o lume pe dos, o lume în care protagoniștii principali vin din cele mai joase medii. Și totuși... s-a complăcut a trăi printre ei! Martor la evenimentele care au dus România la destinul pe care i-l cunoaștem, autorul romanului-jurnal a avut deci posibilitatea de a-i vedea, auzi (și observa!) pe cei mai diverși actori ai acestei istorii (de la Ana Pauker la Gheorghiu-Dej, de la împăratul Japoniei la Stalin, de la Elena Ceaușescu la Nicolae Ceaușescu însuși etc., etc. Personajele sunt așadar reale, dar aparența de ficțiune o dau incredibilele meandre ale istoriei care au făcut ca realitatea să depășească

imaginația. Cum a fost cu puțință se întreabă martorul evenimentelor și personajelor celor mai incredibile? Nici o minte bolnavă n-ar fi putut probabil zămisli atâtea! Cartea se constituie astfel într-o monografie a unei perioade, dă amănunte semnificative și necunoscute cetățeanului de rând care n-a avut acces la structurile de vârf, face o raportare permanentă la țările vecine, la alte țări din „lagărul” comunist, la evenimente locale și mai ales mondiale.

Prin scris, Titus Popovici are posibilitatea de a-și consemna gândurile, observațiile și în special nemulțumirile și neîmplinirile. S-ar putea spune că observațiile sale merg până la caricatură, dacă cititorii de astăzi n-ar fi cunoscut ei înșiși direct „personajele” lumii descrise de autorul-martor. Aș putea da la întâmplare orice citat. Aleg totuși: „Când a început sarabanda vizitelor în toate țările lumii am crezut că Ceaușescu, căruia din ce în ce mai des i se zicea familiar „nea Nicu”, o să priceapă ceva, o să i se deschidă ochii, va avea trăsăturile patriotice ale lui Dinicu Golescu față de înapoierea țării. Dar el nu circula pentru a vedea, ci pentru a fi văzut și cred că, după primele mirări, ajunsese să nutrească disprețul incultului pentru tot ce vedea. (Vizitele programate la muzeele celebre îl scoteau din sărite, dând peste cap protocolul spaniol, celebru pentru rigiditatea sa. Mai târziu a lăsat pe seama dânsei, ca intelectuală *en titre*, această corvoadă” (p.59). Naratorul relatează și își împărtășește impresiile, completându-le cu anecdotele (nu puține!) care, desigur, porneau de la realitate și circulau subteran: „Mi s-a relatat că într-un muzeu din Nigeria, arătându-i-se o statuie stranie, i s-a spus că e din anul 3000. „Înainte de epoca noastră, nu?” – s-a simțit ea obligată să zică ceva” (p.60). Ca martor, autorul consemnează momente de la „evenimente” inaccesibile omului obișnuit. „Lucrările” Comitetului Central, fața lor ascunsă, grotescul și ridicolul, incultura și automatismele participanților sunt unele dintre acestea. Replicile, atmosfera, gesturile sunt demne de cel mai absurd teatru al absurdului „–Dășchid lucrările comitecentrapartidunostul!” Cuvintele și-au pierdut de mult sensul, așa că pot fi înjumătățite, ciumpăvite, mestecate într-unul singur. Nimic nu ni se pare nou. Rememorăm stereotipiile pătrunse adânc în urechi, în ochi, în toți porii..., dar nu și

în inimă. Acum înțeleg că nu ne-au putut altera ființa interioară. Le-am ascultat de atâtea ori, le-am memorat fără voie, dar le-am respins instinctiv.

De uitat, însă, nu le putem uita!!!

23 septembrie

Plec spre Universitate. N-am ore, dar vreau să fiu acolo mai mult timp, să mă obișnuiesc cu locurile, oamenii să se obișnuiască cu mine ... Nu ies bine din clădire și ... mi se rupe un ciorap cu catarama de la geantă. Ce să fac!? La Universitate nu pot să ajung așa. Hotărâsc să merg la un magazin și să-mi cumpăr ciorapi.

Mă întorc după circa o jumătate de oră și mă duc la Centrul Cultural. Intru în Bibliotecă. Acolo ... surpriză! Un corespondent al *Vocii Americii* tocmai terminase să-i ia un interviu Adrianei Babeți. Facem cunoștință, iar Doru Motz (corespondentul), mă roagă să-i dau și eu un interviu. Discutăm mult, constatăm că avem cunoștințe comune și în primul rând ne amintim de anii studenției, de Bucureștiul anilor '70.

Seara mă hotărâsc să consemnez evenimentul deosebit la care am participat, sub titlul *O seară românească într-un spațiu american (Un fel de ..., „Dare de seamă”)*. Descriu seara, dar scriu mai ales despre personalitatea invitatei și stilul sub care prezintă cartea. Un fragment transcriu și aici:

„Intră în scenă” însăși invitata. Adriana Babeți – o personalitate captivantă. Știe să dea, printr-o formă superioară de autoironie, o tonalitate agreabilă speech-ului și știe mai ales, ca profesor cu experiență, să-și conducă discursul și pe auditor o dată cu acesta. Arta retoricii nu-i e indiferentă. Captatio benevolentiae se face prin proiectarea unui fragment dintr-un film american despre cel care a fost inamicul public nr. 1 al Americii anilor '30, John Dillinger, și în care este amintit numele celei care îl predase poliției, româncă Ana Persida Cumpănaș din Comloșul Mare, sat Lunga, aflat pe granița cu Jugoslavia.

Urmează apoi conferința care ... nu e conferință! Nimic din rigiditatea unui astfel de concept!

După câteva ore ne pare rău că se termină. (Eu regret că n-am luat-o și pe Denisa, fetița mea de 14 ani. M-am gândit că n-ar înțelege nimic. Din contră! Spirit ales, Adriana Babeți reușește să-și construiască discursul într-un registru accesibil, dar nu mai puțin consistent). Acesta a fost, după cum aveam să ne dăm seama, însăși ideea pe care a fost structurat romanul.

Dar care a fost subiectul conferinței?

Povestea poveștii Femeii în roșu. Și povestea facerii romanului se dovedește ea însăși la fel de fascinantă, de captivantă ca însuși subiectul acestuia. Personajele–autori (în cea mai autentică procedură postmodernă, o operă de ficțiune poate avea și ... are! acum mai mulți autori), personajele–autori sunt, deci, la fel de fascinante ca și cele din roman. Ca și în roman, în confesiune planurile relatării se întrepătrund. Dar nu realul cu imaginarul; este vorba de planurile temporale: cel apropiat, al naratorilor, deveniți ei înșiși personaje, și cel mai îndepărtat – al „surselor”, în ordine cronologică –, ca și al „femeii în roșu” – numită, cu vădite intenții de reducere a aurei de mister, tușa Ana. Acum, la conferință, planul naratorilor se întregește cu amănunte ce nu și-au găsit locul în carte. Acolo, la pagina 39, aveam să citesc mai apoi un citat inserat de autori care îmi va susține observațiile referitoare la discursul oral: ‘Planurile se năruie, distanțele dispar, diferențele se estompează. Totul trece în avanscenă, ordonându-se și desfăcându-se după necesitățile spectacolului’. Spectacolul scris și cel al scriiturii sunt concurate acum de spectacolul mărturisirii orale. După cum fascinația aventurii evenimentelor narate fusese concurată de chiar aventura scrierii acestora. Relatarea Adrianei Babeți s-a centrat pe aceasta din urmă, fiind co-participant sau unul dintre corei, cum se autonumesc autorii – în carte – cu o intenționată preluare a conotației juridice!

În timpul conferinței, Adriana Babeți se sustrage cu artă situației (destul de delicate în astfel de cazuri) de a-și lăuda propria operă și reușește acest lucru perfect. Cum? Printr-o strategie a sincerității și a dezvăluirii faptelor directe. Senzaționalul este arma

captării interesului, deopotrivă în narațiune, cât și în expunerea orală. Iar cercetătorul și criticul literar, dublat acum de romancier, cunoaște bine acest lucru. Unghiul din care a ales să-și construiască discursul a fost bine gândit, chiar dacă dă impresia de spontaneitate.

Un discurs postmodern despre un roman asemenea.

24 septembrie

Merg la Universitate numai pentru a vedea dacă am mesaje pe internet. Surpriză! Mi-au scris și Gabi (băiatul meu, student, rămas acasă) și prietena mea, Ileana Bunget. Ce distanță e între noi! Dacă mă gândesc mai mult, constat că nu pot suporta prea ușor.

25 septembrie

E sâmbătă. Merg cu Denisa și cu o altă fetiță în *Central Park*. Sunt încântată la gândul de a vedea un loc cunoscut numai din cărți sau din filme. Când ajungem nu sunt însă prea emoționată. E un parc frumos, dar e totuși ... parc. Dacă îți ridici însă ochii spre stradă, realizezi imediat că ești pe un teritoriu cu totul diferit. *Zgârie norii* coexistă cu natura obișnuită aproape oricărui loc de pe pământ. E o zi superbă de toamnă. Aerul, soarele, lumina nu sunt cu nimic diferite de ale noastre. Numai oamenii sunt parcă diferiți. Cele mai diverse nații mi se perindă prin fața ochilor, aud cele mai diverse limbi, văd toate rasele care există pe glob, toate culorile de piele, de ochi, de păr. *America* se simte imediat. Aud vorbe în spaniolă, portugheză, rusă, chineză, spuse de mame, iar copiii răspund invariabil în ... engleză. Doi copii se așază pe bancă lângă mama unuia dintre ei. Mama vorbește numai rusește. Copiii – între ei – englezește. Unul e mulatru, iar mama lui, care apar e după un timp, e albă. În cărucior duce o fetiță mulatră. Dumnezeu pare că a amestecat aici tot pământul, făcând din America (din New York-ul în care nu-mi vine încă să cred că trăiesc absolut normal!), un Babilon invers. Oamenii par să se înțeleagă perfect, să se accepte și mai ales să se respecte unii pe alții. *Excuse me, I am sorry* și *Thank you* sunt parcă cele mai

frecvente cuvine, învățate odată cu primele articulări. Pentru americani pare a fi a doua natură. Chiar dacă uneori sunt simple stereotipii, te fac să te simți bine.

26 septembrie

Încep să citesc *Femeia în roșu*. Este un roman în adevăratul înțeles al cuvântului, dar este și ceva pe deasupra. Are fir narativ, dar are și spiritul postmodern de autoironie al unor autori care par să se rușineze a mai scrie în manieră clasică. De fapt, ce autor trecut prin teoriile moderne asupra narațiunii s-ar mai încumeta la o formulă convențională? Cei trei (sic!) coautori pornesc spre literatură dinspre teorie, chiar dacă numai doi dintre ei (Adriana Babeți și Mihăeș) sunt esești și critici literari. Construcție narativă și deconstrucție, alternativ, romanul pornește de la un fapt real și are orgoliul de a se baza pe documentație și pe multe personaje reale.

6 octombrie, ora 19,00

Particip la Centrul Cultural la a doua conferință: „Vestul american în imaginarul românesc.” Invitatul este de data aceasta cercetătorul Adrian-Silvan Ionescu, de la Institutul de istorie „Nicolae Iorga”. Critic de artă, colaborator la Fundația Culturală Română, este și autorul unei cărți despre indienii americani, ca și îngrijitorul ediției în limba engleză la *Jurnalul american* al Reginei Maria.

Fiecare dintre acestea se dorește a fi o punte de legătură între cele două țări.

Invitatul face o trecere în revistă a universului american oglindit în cultura românească. El se referă cu precădere la generația anilor '50, puternic legată de filmele western, ca și la dorința tinerilor români de a călători în America și de a se întâlni cu oamenii vestului. Dar cultura română nu a fost cu nimic influențată de cultura western; pasiunea aceasta are ca explicație goana după aventură a tinerei generații. Apoi, conferențiarul enumeră

principalele lucrări și traduceri pe această temă. Aflăm astfel că prima traducere a unei lucrări pe temă *western* (*O poveste din California*) a făcut-o însuși Titu Maiorescu. Ni se vorbește și de alte cărți traduse în românește relativ la acest subiect, enumerându-se și câteva eseuri. Mai recent, se rețin nume ca Ileana Vulpescu, care a tradus în 1970 un roman francez, scriitorul Iordan Chimet, care a scris un studiu intitulat *Western* (despre filmele de gen) sau Dan Grigorescu, care s-a ocupat de indienii americani. Se înțelege că A. Silvan Ionescu a studiat o bibliografie vastă, multe titluri puțin accesibile publicului larg, ediții rare sau vechi, dar și-a construit totodată și o bibliotecă foarte bogată pe această temă. O pasiune de o viață, materializată într-un fel de bibliotecă-muzeu! Rezultatul pasiunii sale este prezent în fața noastră prin volumul intitulat, cu intenție de multiple conotații, *Trista istorie a Preeriei*.

În continuare nu ni se rezumă cartea; invitația la lectură se face mult mai subtil. Se relatează *avatarurile* scrierii, dar mai ales ale publicării acesteia. Documentarea a necesitat timp și muncă asiduă. Cantitatea materialului bibliografic, dar și vechimea documentelor le fac să nu fie la îndemâna tuturor. În afara cărților străine, aflăm că și presa românească de la începutul secolului aborda frecvent acest subiect. Anul 1906 reține atenția celui care o studiază prin două evenimente: expoziția națională, prilejuită de aniversarea a 40 de ani de domnie ai lui Carol I, în Regat, iar în Transilvania ... expoziția „Buffalo Bill”. Din ziarele vremii, cititorul va afla cele mai mici detalii: rapiditatea instalării cortului, mărimea „echipei” – 500 de oameni, 800 de cai și alte animale –, bucătăria de campanie și cantitățile uriașe de alimente, diversitatea cavaleriștilor din întreaga lume care făceau parte din echipă, moda pălăriilor „cowboy” lansată atunci etc., etc. Turneul lui Buffalo Bill era precedat de un fel de „director de imagine”, un colonel, care vorbea despre „fiii vestului”. Importanța acestui eveniment, o subliniază conferențiarul, a fost una de informare despre o lume îndepărtată în spațiu: „Prin el, publicul european a aflat și a înțeles ce a însemnat vestul sălbatic.”

Trecerea spre a doua carte se face firesc. În Anglia, viitoarea regină Maria îl văzuse pe Buffalo Bill. În America, când i se arată mormântul acestuia, declară (și consemnează apoi în *Jurnal*) că era eroul tinereții sale.

Jurnalul Reginei Maria (*America Seen by a Queen. Queen Marie's Diary of Her 1926 Voyage to the United States of America*, Edited and with an Introduction by Adrian-Silvan Ionescu – The Romanian Cultural Foundation Publishing House, Bucharest, 1999) captează acum interesul celor prezenți, așa cum, la expoziția de la Washington îi atrăsese în mod deosebit pe cei care o vizitaseră. Aflăm (sau ni se confirmă) că a fost cea mai vândută carte. *Best seller-ul* expoziției! Și nu e de mirare. Personalitatea reginei, stilul în care a fost scris, consemnarea unui timp și descrierea unor oameni intrați în istorie și legendă sunt numai câteva din punctele de atracție ale cărții.

În continuare, conferențiarul insistă numai pe latura relației dintre cele două volume, adică pe momentele din timpul călătoriei în care regina a luat contact cu oamenii vestului. Ca în orice protocol, aceste contacte fuseseră deja aranjate de cei care organizaseră vizita. Prima oprire se făcuse la Seattle, toată delegația asistând la dansuri ale indienilor chiar în hotel. Apoi în Dakota este întâmpinată de un grup de indieni, iar la 1 noiembrie 1926 regina e numită căpetenie onorifică și i se oferă o coroană de pene (fapt „atestat” și de una dintre fotografiile care completează volumul). Sunt relatate apoi mai multe momente de acest fel ale călătoriei, care atrag prin pitoresc și inedit. Conferențiarul subliniază însă faptul că, prin acest voiaj, Maria a reușit a fi cel mai reprezentativ ambasador al României. Cadourilor primite de la indieni, ea le-a răspuns, de exemplu cu obiecte populare. I se va scrie după terminarea călătoriei că o ie românească va servi ca un fel de „steag”, că este ridicată adică într-un par ori de câte ori indienii aveau o întrunire.